

Constantin PARASCHIVESCU

Pianotări pe o claviatură istorică

În primul an de facultate la I.A.T.C. (oho!... 1953) l-am avut profesor la „Istoria literaturii universale” pe Tudor Vianu. Nu erau volumele și studiile de istorie literară care au început să apară cam pe când terminam noi studenția, la sfârșitul anilor cincizeci și mai ales după șazece. Ca și în școală, luam notițe la multe materii, dar la istoria literaturii predată de Tudor Vianu, nu. Nu era nevoie. El nu preda lecții, ne spunea povești. Însuflețea autori și opere cu un har care ni-i făceau vii, apropi-ați, îi distingeam printr-o particularitate și ne atrăgeau prin scânteia inspirației și farmecul operei. Sesizam fără efort măiestria scriitorilor, dar asta era în primul rând măiestria dascălului nostru. Cu diferențele de rigoare, un har asemănător cred că îl are și profesorul universitar de la Iași, Florin Faifer, care predă o istorie a teatrului la Universitatea de Arte „George Enescu” de acolo. Din ale cărui „file de curs” a redactat și publicat la începutul acestui an un volum intitulat ***Incursiuni în istoria teatrului universal – de la origini până în Renaștere*** (Editura Timpul, Iași, 2010).

Deși sexagenar, domnul Faifer pare tânăr și surâde amuzat, într-o fotografie, de prezența lui în paginile *Dicționarului general al literaturii române* (Editura Univers enciclopedic, 2005, vol. E–K), unde e prezentat prin: erudiție, însușiri de stilist și vocație portretistică, iar în studiile sale prin „caracterizări sintetice slujite de harul metaforei critice”. De altfel, însuși prefațatorul volumului, Marian Popescu, îl consideră „un stilist, un om care scrie cu plăcere și pentru plăcerea celui care citește”, iar comentariile lui de istoric „devin, adesea, ale unui povestaș”. Ceea ce e perfect adevărat. Într-o cronologie de autori și opere, periodizată pe etape în timp, dacă sclipește la un moment dat o expresie hazlie („vie și păcătoșică”, de pildă, despre o consoartă socotită moartă și apărută ca din senin după o escapadă extraconjugală) sau o evaluare metaforică („Primele comedii ale lui Shakespeare sunt pianotări pe o elegantă, cu acorduri poetice, claviatură”), citești mai cu satisfacție și te stârnește, parcă, să te convingi singur de echivalență. Domnul Faifer periodizează incursiunea sa în trei etape aici, Antichitatea, Evul Mediu și Renașterea, lăsându-ne să intuim, după *cortina* ce o lasă peste *efervescenta* ultimei, un alt volum, cu „decenii de reflux”, unde „scrierile, luxoase în metafore care le dau un aer de prețiozitate, își subțiază treptat vigoarea, frenezia lăsând locul rafinamentului”. Parcă evocă un spectacol aievea, nu un trecut de arhivă.

Episodul Antichității e conturat în trei părți, privind *teatrul grec*, *teatrul latin* și alte așa-zise *orizonturi*. Amintește originile străvechi ale artei teatrale, cu ritualurile la primitivi, după înfiriparea tragediei grecești îl citează pe Aristotel – „Tragedia își trage originea de la autorii de ditirambi, comedia de la autorii cântecelor falice” – și ne dă un amănunt amuzant privind originea termenului *tragedie*, care ar veni din „tragos”, ceea ce înseamnă în grecește „țap”. La sfârșitul unei zile de concurs dramatic, din cele trei obișnuite, se acordau premiile: un țap pentru autorii de tragedii, un burduf de vin pentru autorii de comedii (bucurie, Aristofan!). Prezintă apoi *Corifeii* genului, Eschil (părintele tragediei), Sofocle (între prejudecată zăiească și perspectivă morală), Euripide (reformator). „Iar când tragedia a obosit – zice dânsul –, vine rândul comediei”, cu un Aristofan „incomod” (care, printre altele, imaginează o năstrușnică „adunare a femeilor”, unde purtătoarele de fustă iau frâiele cetății și decretează egalitate între semeni, dispariția proprietății și a familiei, belșug și raiul pe pământ, precursoare parcă ale unei cunoscute ideologii comuniste. Cei ce i-au simțit „binefacerile”, spune

autorul, „au șansa să vadă în Aristofan un profet“. Urmează teatrul latin, Plaut, Terențiu și Seneca, „autor pentru lectură“. În „Alte orizonturi“, se referă pe scurt la teatrul oriental – hindus, chinez, japonez, cele din Sumer, Babilon, Egipt și teatrul persan.

Evul Mediu e privit cu „lumini și umbre“, perioadă de întuneric și totodată elanuri idealiste, care poate primi (știm noi...) bile negre (războaie, Inchiziție, vânătoare de vrăjitoare, arderi bestiale pe rug) și deopotrivă bile albe (aparitia orașelor, state naționale, universități, catedrale gotice, cruciade, descoperiri geografice). Sunt pomeniți histrionii, artiștii ambulanti care forfoteau prin bălciuri, prigoana ecleziaștilor împotriva lor ca aducători de duhuri rele, teatrele fiind socotite apoi „lăcașurile diavolului“. Perioadă ce depășește în Europa o mie de ani și cunoaște o diversificare de forme teatrale: *religios*, *profan* (moralitățile), *popular* (farse, păpuși).

Sigur că Renașterea, „eră de efervescență“, cuprinde cele mai multe pagini din volum, peste două sute. Ev de „strălucire a individualității“, cu „explozie de înzestrări“, *titani*. Parcurș pe națiuni, cu Italia începând, unde pe la mijlocul secolului al XVI-lea apar primele construcții teatrale, cu scena-cutie, iar un autor de dialoguri scrise, dar nepublicate, făcea niște recomandări care ar uimi artiștii de azi, susținând – auziți – „o dicție bună“, rotunjirea cuvintelor „până la ultima silabă“ (la noi nici nu se mai aude), „înfățișare potrivită cu situația“ și „să țină tot timpul auditoriul treaz“. Franța e socotită „Un panaș aristocratic“, fiindcă regalitatea încurajează o înnoire spirituală, în Germania „nu e duium de capodopere“, un călugăr din Țările de Jos compune „comedii vioaie, cu înghimpări satirice“, Secolul de Aur din Spania îi are pe Cervantes și pe fecundul Lope de Vega (1.800 de comedii și drame în versuri!), Tirso de Molina, Calderón de la Barca, întâmplările artistice fiind anunțate publicului printr-un afiș, invenție spaniolă. „Marea descătușare“ e proprie Angliei, cu epoca ei elisabetană de maximă înflorire (45 de ani) și dezvoltarea impetuoasă mai ales a teatrului – „Un tumult“, Christopher Marlowe, „Un cerebral“, Ben Jonson, „Un univers“ (ei, da!), Shakespeare. Inegalatul dramaturg a folosit, se spune, peste 15.000 de cuvinte în piesele sale, mai mult decât Biblia, cu 800 de personaje. „E o lume și reală și neverosimilă, balansând între întru-chipări cotidiene și fantezmele visului“, cu contrarii între violență și grație, sublim și monstruos, „ce se conjugă în această dramaturgie în care cuvântul cu radiația sugestivității lui, e suveran“. Nu enumăr titlurile, ci punctez doar unele ingenioase caracterizări. În *Zadarnicele chinuri ale dragostei*, de pildă, până la urmă „dragostea se arcuiește, ca un curcubeu, mai presus de toate“, *Comedia erorilor* începe „cu o sarabandă zăpăcitoare de incredibile pățărani“, Bianca din *Imblânzirea scorpiei* „își are, când e la o adică, nacafalele ei“, Malvolio din *A douăsprezecea noapte* se conformează falselor recomandări dintr-o scrisoare ticluită, „spre desfătăciunea tuturor“, Ducele surghiunit din *Cum vă place* se poate întoarce pe tron, „după zilele și săptămânile în care, printre arbori și flori, și-a pieptănat gândurile și s-a îmbospătat sufletește“. *Romeo și Julieta* e o poveste de iubire ardentă și plină de grație, „iubire proiectată într-un absolut cu irizări de legendă“, „prepuielnicul“ Othello „crede a se convinge de infidelitatea celei pe care o socotea o sfântă“, „Năluca lui Oedip se răsfrânge peste tragedia regelui Lear“. În sfârșit, *Hamlet*, tragedie răscolitoare, „de un semantism care își unduiește misterul ca un cordon de argint“, cu eroul al cărui cuget „pare că se deșiră“ după întâlnirea nocturnă cu fantoma tatălui său, care-i cere răzbunare pentru crima mișească ce a suferit-o. Pentru asta își pune o mască de nebun și cată să se convingă de adevărul insinuat, dedublându-se, torturat de grave semne de întrebare (printre care și „cea mai profundă meditație filosofică a dramaturgiei universale – celebrul monolog: *A fi sau a nu fi: iată-ntrebarea*“). Prințul însuși „își reproșează că-i zăbavnic“, cumpănind prea mult „asupra faptei“. Preluându-i termenul dintr-o relatare, zic și eu că incursiunile domnului Florin Faifer prin istoria teatrului universal (prima parte, desigur) sunt „pianotări pe o elegantă claviatură“, pe care le-aș tot asculta cu reală plăcere de student.